

EXPRESSIEF TALENT

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Taalexpressie

Auteur: Christine ten Kate (trainer, pedagogisch adviseur en docent mbo)

Met dank aan: Klarina Siebering (jeugdbibliothecaris)

Muziek

Auteurs: Petra van den Dolder (fluitist en onderwijsskundige) en Christine ten Kate

Met dank aan: Manon de Jonge (muziekdocent)

Beeldende vorming

Auteur: Christine ten Kate

Met dank aan: Marjelle Barneveld (beeldend kunstenaar en docent)

Drama

Auteurs: Bureau Dramaxx: Emilie Riemers, Ruth Koger en Christine ten Kate

Eindredactie: Christine ten Kate

Titel: Expressief talent

ISBN: 978 90 372 6281 0 , maakt deel uit van pakket 978 90 372 6280 3

Eerste druk, eerste oplage

© Boom beroepsonderwijs 2022

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet kan men zich wenden tot de Stichting PRO (www.stichting-pro.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Inhoudsopgave	?
	Werken met dit keuzedeel	5
Hoofdstuk 1	Creativiteit algemeen	9
	Wat is creativiteit?	10
	Een vis die in een boom klimt	11
	Wat is expressie?	12
	Het brein en creativiteit	13
	Werken aan de 21e-eeuwse vaardigheden	17
	Begrippen	18
Hoofdstuk 2	Taalexpressie	19
	Wat is taalexpressie?	20
	Het brein en taal	21
	STARR-methode	22
	Je doelgroep actief laten vertellen	24
	Wat leren mensen van vertellen en actief taalgebruik?	26
	Een verhaal vertellen door je doelgroep	27
	Begrippen	33
Hoofdstuk 3	Muziek	35
	Muziekgenres en stijlen	37
	Muziek en de ontwikkeling (brein)	39
	Globale ontwikkeling kinderen	42
	Muziekactiviteiten in kinderopvang en basisonderwijs	43
	Uitgangspunten en inhoud van muziek	45
	Zingen en ademhalen	47
	Ritme en puls	50
	Muziekinstrumenten	55
	Muziek en emotie	59
	Begrippen	61
Hoofdstuk 4	Beeldende vorming	64
	Wat is beeldende vorming?	66
	Proces- of productgericht werken	69
	Fases in de beeldontwikkeling	71
	Aansluiten bij de ontwikkeling van kinderen	73
	Een goede beeldende opdracht voorbereiden	80
	Groeimindset of vaste mindset	82
	Pas op met mooi	84
	Reggio Emilia	85
	Begrippen	89

Hoofdstuk 5	Drama	91
	Wat is drama?	93
	Verschil theater en drama	95
	Verschillende werkvormen van theater en drama	96
	Positieve effecten van drama	100
	Verbeelding	100
	Voorwaarden om tot spel te komen	102
	De waarde van drama voor de doelgroep	104
	De functies van drama	107
	Ontwikkeling en drama met verschillende doelgroepen	109
	Het ontwerpen van drama-activiteiten	112
	De perfecte dramabegeleider	115
	Ik ben een wandelend drama	118
	STARR-methode	119
	Begrippen	119
Hoofdstuk 6	Verdieping Taalexpressie	122
	Een doelgroepanalyse maken	124
	Activiteitenplan	125
	Verdieping Taalexpressie	126
	Begrippen	130
Hoofdstuk 7	Verdieping Muziek	131
	Muziek in de voorschoolse periode	133
	Muziek in de onderbouw	134
	Begrippen	138
Hoofdstuk 8	Verdieping Beeldende Vorming	141
	De beeldende ontwikkeling van de baby	142
	De beeldende ontwikkeling van de peuter	146
	De beeldende ontwikkeling van de kleuter	149
	De beeldende ontwikkeling van het middenbouwschoolkind	153
	De beeldende ontwikkeling van het bovenbouwschoolkind	158
	De beeldende ontwikkeling van jouw specifieke doelgroep	159
	Begrippen	160
Hoofdstuk 9	Verdieping Drama	163
	Drama: Een fysieke ervaring	164
	De ontwikkeling van jouw doelgroep koppelen aan drama	168
	Aansluiten aan de belevingswereld van kinderen met drama	174
	Muzisch-agogisch werken: drama en taalvaardigheid	177
	Muzisch-agogisch werken: drama en socialisatie	180
	Drama: kunst en cultuur	183
	Een verhaallijn	184
	Begrippenlijst	186
Hoofdstuk 10	Activiteitencyclus ontwerpen	189
	Uitleg bij het activiteitschema	191
	Van activiteit naar activiteitencyclus	193
	Een creatief proces begeleiden	195
Hoofdstuk 11	De Uitdaging	198
	Uitdaging	199
	Terugkijken	203
	Index	204

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Expressief talent

In dit keuzedeel specialiseer je je in het aanbieden van creatieve activiteiten. Je begeleidt jouw specifieke doelgroep in hun creativiteitsontwikkeling.

Dit keuzedeel Expressief talent bestaat uit een basisdeel en een verdiepend deel.

In het basisdeel staan vier disciplines centraal:

- taalexpressie
- muziek
- beeldende vorming
- drama.

Daarna wordt de theorie verdiept. Je kiest een discipline en ontwikkelt jezelf tot specialist in deze discipline. Als je dit keuzedeel hebt afgerond ben je een waardevolle specialist voor jouw doelgroep. Je hebt jouw doelgroep iets heel moois te bieden, namelijk: “Kennis brengt je van A naar B, verbeelding brengt je overal!” (Albert Einstein)

We leren het al jong op school: er is maar één goed antwoord. Je hebt dus altijd een ‘goed’ en een ‘fout’. Maar is dat wel zo? Moet iedereen denken en werken volgens vaste regels en patronen? Creativiteit is tegenwoordig belangrijker dan ooit. Onze maatschappij vraagt steeds vaker om creatieve medewerkers, want er is niet altijd maar één antwoord het goede antwoord. Kunnen we nog creatief denken en werken als we hier niet op deze manier mee zijn opgevoed?

In een inmiddels beroemde TED-talk stelt Ken Robinson (2006): “De creativiteit die in ieder kind zit, wordt op school om zeep gebracht.” Bekijk het filmpje.

Of ga naar de website om te lezen hoe Loris Malleguzzi het vlak na de Tweede Wereldoorlog zo mooi zei in het gedicht 'De honderd talen.'

Leerdoelen

1. Je kunt globaal benoemen wat de vier creatieve disciplines inhouden.
2. Je hebt inzicht in je eigen creatieve talenten en de invloed hiervan op je ontwikkeling.
3. Je kunt globaal beschrijven hoe het brein zich ontwikkelt en hoe creativiteit daaraan bijdraagt.
4. Je kunt de waarde beschrijven van werken met beeld, dans, drama, muziek, taal, spel en beweging voor de doelgroep.
5. Je kunt in de praktijk aansluiten bij de mogelijkheden en de ontwikkelingslijn van de doelgroep.

6. Je kunt beschrijven welke activiteiten een beroep doen op creativiteit, experimenteren en ontdekken.
7. Je kunt middelen, mogelijkheden en materialen benoemen om een breed aanbod van creatieve activiteiten te realiseren.

Werken met het verdiepingsdeel van Expressief Talent

Je hebt in het basisdeel kennis opgedaan over alle vier disciplines; Taal, Muziek, Beeld en Muziek. In het verdiepingsdeel ga je je ontwikkelen tot een specialist.

Je kiest een discipline en gaat hier mee aan de slag. Je werkt dus alleen aan de discipline die jij kiest. De andere hoofdstukken mag je overslaan. Na het verdiepingshoofdstuk mag je starten met de centrale uitdaging.

Leerdoelen Verdiepingsdeel

1. Je hebt een brede, gespecialiseerde kennis van een van de vier creatieve disciplines.
2. Je hebt inzicht in je eigen creatieve talenten, mogelijkheden en vaardigheden.
3. Je kunt globaal beschrijven hoe het brein zich ontwikkelt en hoe creativiteit daaraan bijdraagt.
4. Je kunt de waarde beschrijven van werken met beeld, drama, muziek en bewegen of taalexpressie, voor de doelgroep en dit uitdragen aan collega's.
5. Je hebt kennis van de ontwikkeling van de doelgroep in relatie tot een van de vier disciplines en je kunt in de praktijk aansluiten bij de mogelijkheden en de ontwikkelingslijn van de doelgroep.
6. Je voert activiteiten uit die een beroep doen op creativiteit, experimenteren en ontdekken.
7. Je zet middelen, mogelijkheden en materialen in om een breed aanbod van creatieve activiteiten te realiseren.
8. Je hebt kennis van de stappen in een creatief proces (fasen en cycli).
9. Je kunt beelden, taal, muziek, spel en beweging gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om te communiceren.
10. Je kunt inspelen op de reacties van de doelgroep bij het 'beleven' van en/of deelname aan expressie (o.a. op vreugde, angst, gêne, boosheid en verdriet).
11. Je kunt de doelgroep inspireren, stimuleren en begeleiden bij het doorlopen van een creatief proces, en je daagt de doelgroep uit tot expressie.
12. Je kunt reflecteren op eigen werk en dat van anderen, naar proces en naar product.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Door de opdrachten uit te voeren leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan [BP]. Je vind in dit keuzedeel een enorme variatie en hoeveelheid aan beroepsproducten. Sommige zijn vooral gericht op kinderen en de kinderopvang, andere opdrachten zijn goed uit te voeren met alle doelgroepen. Overleg met je docent welke opdrachten jij gaat uitvoeren in jouw beroepspraktijk.

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:

- een boek dat aansluit bij de taalontwikkeling van een doelgroep en een boek dat minder goed aansluit
- een verhaal voor de doelgroep op de werkplek
- een gesprek met een deelnemer
- een activiteit die deelnemers stimuleert om taal te gebruiken
- een onderzoek naar je eigen taalexpressietalent
- een omschrijving per ontwikkelingsgebied van wat jouw specifieke doelgroep leert van aandacht voor taalexpressie
- een verslag van hoe een bezochte organisatie werkt aan taalexpressie
- een presentatie over een muziekstijl
- vijf liedjes bij de ontwikkelingsgebieden
- een samenvatting van de invloed van muziek op de doelgroep op jouw werkplek
- een activiteit waarbij rekenen en muziek zijn gecombineerd
- een verslag en presentatie van hoe een bezochte organisatie werkt aan muziekactiviteiten
- een activiteit waarbij je een lied aanleert aan de doelgroep op jouw werkplek
- een ritmeopdracht met zelfgemaakte ritmekaarten
- twee muziekinstrumenten en een activiteit met ieder muziekinstrument

- muziek en emotie
 - een werkstuk over de beeldende ontwikkeling van deelnemers
 - tien activiteiten over beeldende vorming voor verschillende doelgroepen
 - twee creatieve activiteiten uitgevoerd met de doelgroep op de werkplek
 - een reflectieverslag van een oefening met open, gestructureerde procesgerichte activiteiten
 - een verslag en presentatie van hoe een bezochte organisatie werkt aan beeldende vorming
 - een onderzoek naar je eigen ontwikkeling in beeldende vorming
 - een filmpje met een interview over wat drama inhoudt
 - twee dramawerkvormen waarvan je een aanbiedt op de werkplek
 - een poster over jouw associatie en ervaring met drama
 - drie situaties over drama in jouw leven uitgevoerd in een dramawerkvorm
 - de functies van drama bij twee dramawerkvormen
 - een filmpje van een zelfbedacht rollenspel of scène, uitgevoerd op de werkplek
 - een scène of activiteit die bijdraagt aan het bereiken van twee doelen voor de doelgroep op de werkplek
 - een verslag van een observatie van drama op de werkplek
 - een uitvoering van een drama-activiteit met de doelgroep op de werkplek
 - een bedachte drama-activiteit volgens een vaste opbouw
 - vijf websites en vijf boeken die goede drama-activiteiten bevatten
 - een korte spelscène met als onderwerp 'De perfecte dramabegeleider'
 - een activiteit vanuit alle vier disciplines
 - een activiteit vanuit alle vier disciplines
 - een doelgroepanalyse van twee baby's en vijf creatieve beeldende activiteiten
 - een doelgroepanalyse van twee peuters en vijf creatieve beeldende activiteiten
 - een doelgroepanalyse van twee kleuters en vijf creatieve beeldende activiteiten
 - een doelgroepanalyse van twee middenbouwschoolkinderen en vijf creatieve beeldende activiteiten
 - een doelgroepanalyse van twee bovenbouwschoolkinderen en vijf creatieve beeldende activiteiten
 - een taalexpressie-activiteitenmap
 - een uitvoering van een drama-activiteit
 - drama-activiteiten voor vier leeftijdsgroepen
 - een enquête over de belevingswereld van de doelgroep
 - een drama-activiteit die de taalvaardigheid kan stimuleren
 - een dramales bij een socialisatie-aspect
 - een voorstelling volgens een verhaallijn, met een decor en een trailer
 - een muziekmap
 - een activiteitencyclus.
- *Test je kennis*
 Bij de theorie vind je veel kennisvragen. je kunt door de vragen te maken controleren of je de theorie goed begrepen hebt en in je eigen woorden kunt samenvatten.
 Overleg met je docent hoe je met deze vragen omgaat. Moeten ze in je portfolio of maak je ze voor jezelf om je leerproces te ondersteunen?
 - *Uitdaging*
 Dit is het eindproduct en de afronding van het basisdeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.
In het keuzedeel Expressief Talent word je voorbereid op de centrale uitdaging: het aanbieden van een lessencyclus aan je doelgroep die uitmondt in een vooropgezet einddoel. In het basisdeel leer en ontdek je achtergrondkennis die je vervolgens in het verdiepingsdeel grotendeels gaat toepassen. Aan het eind van het verdiepingsdeel ga je de uitdaging uitvoeren.
Je kiest een discipline waarin jij je talent goed kunt inzetten en ontwikkelen en kiest je einddoel. Hierbij kun je denken aan een optreden door jouw doelgroep of een expositie van werk van jouw doelgroep.
In een cyclus van ongeveer 5 tot 10 lessen, afhankelijk van de lengte van je activiteiten, je doelgroep en je doel, werk je met de doelgroep naar dit einddoel toe. Jij bereidt iedere les zorgvuldig voor, evalueert iedere les en je begeleidt geheel zelfstandig het optreden of de expositie van jouw doelgroep.
Vervolgens maak je een presentatie van het proces, de uitvoering en je reflectie op het geheel.
Je laat door het uitvoeren van deze centrale uitdaging zien dat:
 - je een cyclus van activiteiten, met een duidelijke opbouw, vanuit een specifieke discipline kunt aanbieden
 - je een creatief proces van de doelgroep kunt begeleiden
 - je in de praktijk kunt aansluiten bij de mogelijkheden en de ontwikkelingslijn van de doelgroep
 - je kunt beschrijven welke activiteiten een beroep doen op creativiteit, experimenteren en ontdekken

- *je middelen, mogelijkheden en materialen kunt inzetten om een breed aanbod van creatieve activiteiten te realiseren.*
- *Theorietoets*
Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

HOOFDSTUK 1

CREATIVITEIT ALGEMEEN

Vaak zie je het woord expressie in combinatie met het woord creatief: dan gaat het over creatieve expressie. In dit hoofdstuk leer je eerst meer over creativiteit en het belang hiervan voor de ontwikkeling van jouw doelgroep.

Werken met expressie-activiteiten is belangrijk voor de ontwikkeling van mensen. Expressie-activiteiten dagen mensen uit het lef te tonen om zichzelf te laten zien. Hier zit ook meteen voor veel mensen een drempel: 'Ik kan niet (of durf niet) ... voor te lezen met spannende stemmetjes of een gedicht te schrijven en voor te dragen'.

Aan het eind van dit hoofdstuk

1. heb je inzicht in je eigen creativiteit en expressieontwikkeling en weet je globaal te benoemen hoe creativiteit de breinontwikkeling beïnvloedt.

Opdracht 1 Oriëntatie Hoe creatief ben jij?

Deze opdracht is gebaseerd op de test voor het 'meten' van creatieve vaardigheden, die ontwikkeld is door de Amerikaanse psycholoog Ellis Paul Torrence.

Met deze test meet Torrence de creatieve vaardigheid bij kinderen. Hij doelt hiermee op het vermogen om telkens in een continue stroom nieuwe ideeën te krijgen bij een creatieve opgave.

Ga naar de website. Lees de activiteit 'Maak zoveel mogelijk plaatjes' door.

- a. Zet een wekker op ongeveer 2 minuten.
- b. In de rondjes teken je iets dat in je opkomt. Lukt het jou om alle rondjes te vullen?

Tip!

Als je dit in een groep doet, spreek je met elkaar een tijd af waarin je aan de test mag werken om het verschil onderling te kunnen zien.

- c. Lukte het jou om steeds weer iets te verzinnen? Hoe ging je te werk? Wat maakt het lastig of juist makkelijk?

Wat is creativiteit?

"Een meisje van zes zit in de klas en is een tekening aan het maken. De lerares komt langs en bekijkt de tekening. Ze vraagt aan het kind wat ze aan het tekenen is. Waarop het kind antwoordt: 'Ik maak een tekening van God.' De lerares reageert een beetje geschokt en zegt: 'Maar niemand weet hoe God eruitziet!' 'Over 10 minuten wel!', zegt het kind."
(Ken Robinson, TED conference)

Creativiteit

Bij **creativiteit** draait het om het doorbreken van patronen en gewoontes. Omdat onze hersenen juist hun kracht halen uit het denken in vaste patronen, is creatief denken zo lastig.

De SLO (Stichting Leerplanontwikkeling Nederland) hanteert als omschrijving voor het begrip creativiteit:

Het bedenken van nieuwe ideeën en deze kunnen uitwerken en analyseren. Daarvoor is een onderzoekende en ondernemende houding nodig, moet je buiten de gebaande paden kunnen denken, nieuwe samenhangen kunnen zien en beschikken over creatieve technieken. Ook is het handig als je risico's durft te nemen en fouten durft te maken.

In de literatuur over creativiteit gaat het vaak over de volgende drie onderwerpen:

- een creatief persoon
- een creatief proces
- een creatief product.

Een creatief persoon

De persoon is gemotiveerd, heeft plezier in creëren en beschikt over doorzettingsvermogen en concentratie (Csikszentmihalyi, 1990, Sternberg e.a., 1999).

Volgens Csikszentmihalyi (1990) vereist creativiteit niet zozeer bepaalde persoonlijke kenmerken, maar moet iemand op verschillende momenten over tegengestelde eigenschappen en vaardigheden beschikken. Iemand moet bijvoorbeeld creatief kunnen denken om heel veel ideeën te kunnen bedenken en moet vervolgens kunnen beoordelen welk idee de moeite waard is om uit te werken.

Ook gaat het bijvoorbeeld om een combinatie van verbeelding en realisme; kan mijn idee ook daadwerkelijk uitgewerkt worden? En het gaat om speelsheid en discipline; lukt het me om mijn idee uit te werken met voldoende doorzettingsvermogen en concentratie?

Een creatief proces

Creativiteit komt tot stand in een creatief proces. Wallas (1926) bedacht het klassieke fasenmodel voor een creatief proces:

- preparatie
- incubatie
- illuminatie
- verificatie.

Hij beschrijft het verloop van het creatieve proces als volgt:

Preparatie

Het probleem wordt vastgesteld en van alle kanten onderzocht met de beschikbare kennis en ervaring.

Incubatie

‘Er is een ei gelegd maar je zit er nog op te broeden.’ Het lijkt alsof je er niet mee bezig bent maar in je hoofd ben je aan het denken en fantaseren.

Illuminatie

Ja, je hebt het! Een goed idee komt in je op! (het eureka-moment).

Verificatie

Is het echt een goed idee? Kan het goed uitgewerkt worden? Is het probleem opgelost? Dit vraagt vaak om een langdurige uitwerking.

Een creatief product

Een creatief product is vernieuwend, bruikbaar en – niet onbelangrijk – je mag het pas creatief noemen als de expert het inderdaad creatief vindt (Aimabele, 1983, Jackson, 2006). Het is niet mogelijk om creativiteit los te koppelen van de discipline waar het bij hoort. Creativiteit op het gebied van taal vraagt immers om heel andere kennis en vaardigheden dan creativiteit op het gebied van beeldende vorming. Daarom kan alleen een expert beoordelen of een product echt vernieuwend en creatief is.

Bron: ‘Sardes Special’.

Opdracht 2 Wat houdt creativiteit in?

- a. Beschrijf in je eigen woorden wat creativiteit inhoudt.
- b. Beschrijf eens een eigen creatief proces aan de hand van de vier fasen van Wallas.
- c. Waarom is het niet mogelijk om creativiteit los te koppelen van de discipline waar het bijhoort?

Een vis die in een boom klimt

"Creativity is a choice not a gift."
(Bart Knegt)

Iedereen is creatief

Dit keuzedeel hanteert het uitgangspunt dat iedereen creatief is. Toch is de een creatiever dan de ander en op heel andere terreinen creatief. Net als met andere zaken heeft dit vooral te maken met vaardigheden en ervaring. Iedereen kan creatiever worden als hij of zij dat wil.

Opdracht 3 Een vis die in een boom klimt

"Iedereen heeft talent! Maar als je een vis beoordeelt op zijn talent om in een boom te klimmen zal hij zijn hele leven denken dat hij dom is."
(Albert Einstein)

Wat bedoelt Albert Einstein met deze uitspraak?

Wat is expressie?

Bijna altijd wordt het woord **expressie** aan het woord creatief gekoppeld. We hebben het dan over creatieve expressie. Bij expressie-activiteiten gaat het om activiteiten waarmee je je kunt uitdrukken, zoals dansen, een film maken, verhalen vertellen, handvaardigheid, toneelspelen, muziek maken en schrijven.

Expressie-activiteiten

Werken met expressie-activiteiten is heel belangrijk. Je wordt uitgedaagd om het lef te tonen om jezelf te laten zien. Hier zit ook meteen voor veel mensen een drempel: ik kan niet (of durf niet te) ... tekenen, zingen, schilderen.

Jezelf onderscheiden

Jezelf onderscheiden en jezelf laten zien is zo moeilijk omdat:

- Als je jezelf onderscheidt en daarmee jezelf laat zien, steek je je kop boven het maaiveld uit, met het risico dat die er wordt 'afgehakt'. Dat is doodeng.
- Je bent het helemaal niet gewend om jezelf te onderscheiden omdat je van huis hebt meegekregen dat je vooral niet te veel mag opvallen, want dat hoort niet. 'Doe maar normaal, dan doe je al gek genoeg.'

Het zijn vaak allerlei angsten voor afwijzing die het zo moeilijk maken. We willen toch graag dat anderen ons leuk en goed vinden. Je hebt dus voor je gevoel heel veel te verliezen! En dat maakt het zo lastig.

Emoties uiten

Een ander aspect van expressie-activiteiten is dat je emoties kunt uiten op een gepaste en gewenste manier. Pijn, verdriet, boosheid, teleurstelling, agressie, blijdschap, vreugde – in een (kinder)leven zijn er heel wat emoties. Het is belangrijk dat mensen/kinderen hun emoties kunnen voelen, benoemen en uiten. Als dit niet gebeurt, kan er bijvoorbeeld uiteindelijk agressie ontstaan.

Negatieve emoties uiten

Vaak leren wij kinderen dat negatieve emoties niet mogen worden geuit. Je mag niet boos zijn, of niet zo hard huilen. Toch is het uiten van emoties heel belangrijk. Een kind mag (nee, móét zelfs) boos kunnen zijn. Die boosheid moet alleen op een acceptabele manier geuit worden. Als een kind dit niet leert, merk je dat vaak in de rest van het leven. Ook oudere kinderen en volwassenen kunnen door expressie activiteiten alsnog leren om te gaan met emoties en kunnen zich hierin positief ontwikkelen.

Laat een deelnemer maar eens op een kussen slaan, in een rollenspel met jou zijn boosheid er even uitschreeuwen, gaan stampen of bedenk samen nog andere manieren. Ieder mens moet leren dat boosheid ook een hulpmiddel is, het zet je aan om voor jezelf op te komen.

Bewegen

Een andere manier om gevoelens te uiten is bewegen: rondjes rennen, zingen, dansen. En het mogen huilen is ook heel belangrijk – het helpt om je te ontladen.

Met gevoelens omgaan

De meeste mensen genieten echt van het werken met emoties in de vorm van toneelspel, spelletjes, lachen, muziek en luisteren naar verhalen. Het is een fijne manier om hen te leren om met gevoelens om te gaan.

Opdracht 4 Wat houdt expressie in?

Bekijk het filmpje.

Hoe expressief ben jij? In deze leeractiviteit leer je over het woord expressie. Daarna ga je in op voorwaarden om je expressief te kunnen uiten. Durf jij je expressieve talent te laten zien? Wanneer wel en wanneer niet en wat heb je daarvoor nodig? Tot slot leer je over de ontwikkeling van je brein. Heeft creatief bezig zijn een positieve invloed op je breinontwikkeling?

- Beschrijf in je eigen woorden wat expressie inhoudt.
- Wat leer je van expressie-activiteiten?
- Waarom vinden veel mensen zichzelf onderscheiden en zichzelf laten zien zo moeilijk?
- Waarom is het belangrijk dat je kinderen leert hun emoties uiten?

Opdracht 5 Discussie en leergesprek

“Je dient de wereld niet door jezelf klein te houden.”
(Marianne Williamson)

- Wat vind je van deze uitspraak?
- Durf jij hardop in de klas te zingen, een verhaal te vertellen, een tekening te maken (en die ook nog in de klas te laten zien?), een dansje te doen? Welke belemmeringen ervaar je? Maakt het uit waar en met wie je bent? Wat is er voor jou nodig om een veilig klimaat te scheppen?

Bekijk het filmpje.

- Welke emoties uit jij gemakkelijk en welke moeilijk? Weet je ook waarom dat zo is voor jou?
- Hoe uit jij je emoties en hoe leren de deelnemers in jouw beroepspraktijk om te gaan met emoties?
- Maak afspraken met elkaar over het scheppen van een veilig klimaat in jullie klas, waarin iedereen zich vrij en veilig voelt om zichzelf te laten zien en horen. Schrijf de afspraken op die jullie hebben gemaakt.

Het brein en creativiteit**Patronen**

Ons brein graag denkt in patronen. Creatief denken is daarom vaak moeilijk! De volgende oefening maakt dat heel goed duidelijk:

Lees deze tekst eens hardop:

Vlgonen een sdiute aan ene Elgse unvirestiet mkaat het neit uit in wlke vlgrodoe de lttrees in een wrood satan, het eigne dat blangrijek is, is dat de ersete en de ltaatse ltteer op de gdoee palats satan.

Een beperkte hoeveelheid informatie is voor onze hersenen vaak al genoeg om een patroon te herkennen.

Breinontwikkeling

Pasgeboren kinderen zijn nog niet af. Het zijn geen minivolwassenen die alleen nog maar hoeven te groeien. Sommige mensen denken dat de hele ontwikkeling van het kind al in het kindere brein klaarligt, als bij een bloemknop. En dat er natuurlijk wel omgevingsinvloeden zijn, zoals de opvoeding, maar dat een flink deel al bepaald is in de aanleg. Dat is een achterhaald inzicht. Sinds de wetenschap nieuwe beeldgevende technieken gebruikt, zoals hersenscans, weten we dat het allemaal veel ingewikkelder is.

Twee kernbegrippen verklaren dat het kindere brein zich nog helemaal moet ontwikkelen:

- de plasticiteit van het brein
- de verwerking van leerervaringen.

Plasticiteit van het brein

Het kindere brein is tot gigantisch complexe taken in staat en leert die door het opslaan van herinneringen aan, zelfs levenslang. Nutteloze dingen leert het brein af. Je noemt dat de **plasticiteit van het brein**.

Al voor de geboorte gaat het brein in een moordend tempo aan de slag om alle leerervaringen van het kind, alles wat het meemaakt, om te zetten in verbindingen tussen de hersencellen. Die verbindingen zijn er in het begin amper. Deze verbindingen zijn in hoge mate bepalend voor de functies die het brein later kan uitoefenen. Heeft een kind veel taal gehoord of twee talen tegelijk? Dan zal het brein moeiteloos die twee talen als moedertaal herkennen.

De verwerking van leerervaringen

Voor de eerste kinderjaren zijn erg belangrijk: dan wordt het meeste werk verzet. Bovendien zijn er gevoelige perioden waarin de verbindingen, bijvoorbeeld het kijken en horen, worden aangelegd.

Als een jong kind in die gevoelige perioden niet de goede leerervaringen opdoet, heeft het later grote moeite om die taken uit te voeren. Opvoeders kunnen de breinontwikkeling stimuleren door een rijke speel-leeromgeving aan te bieden aan het kind. In een rijke speel-leeromgeving kan het kind veel ontdekken, experimenteren en spelen met uitdagend materialen.

De breinontwikkeling van baby tot de oudere mens

Baby

In de eerste maand na de geboorte maakt het brein 15 tot 100 miljoen verbindingen in de hersenen. Het is dan ook een overproductie, waar later fors in gesnoeid zal worden. Het brein houdt namelijk alle opties open. Mocht later blijken dat een bepaalde verbinding niet nodig is, dan sterft die weer af.

Volgorde van breinontwikkeling

De volgorde van de breinontwikkeling is een nuttige volgorde. Eerst is er vooral aandacht voor de zintuiglijke waarneming, de verbindingen voor het zien en het horen. Als het kind dan kan zien en horen, kan het veel ervaringen opdoen die het in staat stelt om zich verder te ontwikkelen.

Peuter

Tot een jaar of twee leveren al die verbindingen een kind een schat aan mogelijkheden op, maar blijft het qua bewustzijn nog erg beperkt. De wereld van het kind is nog klein. De basis voor de hogere functies wordt gelegd.

Langetermijngeheugen

Op ongeveer driejarige leeftijd worden er bepaalde verbindingen gelegd die gebruikt worden voor het langetermijngeheugen. Dat geheugen is essentieel voor de aanmaak van nieuwe verbindingen: elke opgeslagen herinnering leidt immers tot een verandering in het brein. Voor de moedertaal maakt het brein een vaste set met verbindingen aan.